

אשכולות

ביתן בארץ אל תאמרי יאמתי כרם ביבנה

פרשת תצוה-זכור

גליון 330 | ט' באדר ה'תשע"ה
(שנה תשיעית)

כניסת שבת 17:15
צאת שבת 18:14

שושנת יעקב | למשמעותו של פיוט

הרב אהרן פרידמן שליט"א

הַדְּקָפִי, לֹא לְכַרְוֵעַ

שׁוֹשְׁנָה מְרוּשָׁה

לְתַרְבוּתוֹ שֶׁל הָרוּעַ

דְּקוּרָה, חֲבוּשָׁה

הַדְּי יָרַד לְגַנּוּ יְקָרִית הַחוּחִים

לֹא יוֹדַעַת עַל מָה

וַיְגַלְה אֹר פְּנֵי לְבָנָיו – לְחַיִּים.

הִיא שׁוֹפְקַת דְּמָה

עם סימנה של קריאת המגילה, השמחה פורצת והקהל כולו שר את הפיוט 'שושנת יעקב צהלה ושמחה'. הלשון 'שושנת יעקב' נופל על לשון 'שושן' המופיע במגילה פעמים רבות ומסתבר שעל שמה של שושן, מקום התרחשות הנס, קרויים ישראל בפיו של הפייטן 'שושנת יעקב'.² התמיהה מובנת מאליה: מה טעם יש לקרוא את ישראל עמו של הקב"ה על שמה של שושן בירתם של מלכי פרס.

ייתכן כי הפייטן תמך יתדותיו לא רק בלשונה של מגילת אסתר ובנופיה, אלא גם בפסוק אחר משיר השירים, שם נאמר: 'כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים כֵּן רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת' (שה"ש ב, ב). רבותינו במדרשם ראו בפסוק זה דימוי לישראל הנתונים בין אומות העולם וכך היא לשוננו של מדרש זוטא לשיר השירים:

'כשושנה בין החוחים'. אימתי השושנה נאה? כשהיא נראית למעלה מן החוחים, אם נתחייבה השושנה הרוח נושבת בחוחים והם מכים אותה.

דומה שבביטוי 'שושנת יעקב' מקופל סיפור הנס כולו. אנו רגילים לקרוא את מגילת אסתר בנימה של שמחה ולהתייחס לכל הסיפור כאל תוכנית גדולה של הקב"ה להכות באויבי ישראל. אולם ישנם גם פנים אחרות לסיפור המגילה. ישראל שחטאו ונכנסו לסעודתו של אותו רשע, סעודה בה שתו את יינו ונהנו ממאכלו. ומסתבר שסעודה זו ביטאה את שאיו של תהליך התבוללות בתרבות הפרסית שיהודי שושן הביירה הובילו מעצם היותם קרובים למלכות. איום ההשמדה הוסר מעל ראשם אך ורק לאחר שיהודי שושן [שהיו כאמור ה'אליטה' המתבוללת] חזרו בהם ושבו בתשובה שלמה.³

ציוויה של אסתר 'צומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום' בא לעורר את יהודי שושן לשוב אל בוראם בלב שלם. [ה'צום' בכל מקום במקרא הוא הפתח לתשובה עמוקה ושינוי אורח חיים].

אפשר כי דרשת חכמים (שבת פח ע"א) על הפסוק 'קיימו וקבלו היהודים' – קיימו מה שקבלו כבר [קבלת התורה מחדש], רומזת לקבלת עול מלכות שמים שקיבלו עליהם ישראל בימי המן. קבלת העול הזו דימתה את ישראל בעיני הפייטן לאותה שושנה המצויה בין החוחים ובשעה שהיא מתקרבת אליהם היא נדקרת ומיד חוזרת למקומה.

את אותו תהליך תשובה הניעה אסתר המסרבת למרדכי המבקש להסתפק בהצלה בלבד. אסתר דרשה מעצמה ממרדכי ומכל היהודים לשוב בתשובה שלמה ורק לאחר מכן לצפות לישועתו של הקב"ה. אין אשה בעולם, שעליה ראוי להקרא הפסוק 'כשושנה בין החוחים כן רעייתי בין הבנות' יותר מאסתר עצמה. ולרעיון זה עצמו מכוונים דברי חז"ל במסכת חולין (קלט ע"ב): 'אסתר מן התורה מנין ואנוכי הסתר אסתיר'. הסתר המביא לתשובה.⁴

את אותה תשובה גדולה אנו זוכרים בכל שנה בתענית אסתר בה אנו נדרשים לשוב בתשובה בכל שנה על חטאינו הקשורים בלמידה מתרבותם הקלוקלת של אומות העולם. רק לאחר תשובת התענית ניתן להיכנס לשמחתם המיוחדת של ימי הפורים.

לא פלא הוא אפוא, ש'אסת"ר' עולה בגימטריה 'שושנה' [661]. היא שלמדה, כי גם בשעה שאנו מסובבים בחוחים, עלינו לדעת כי אנו 'שושנה', שושנה האהובה על בעליה.

הפיוט המלא הוא פיוט 'אשר הניא' שנאמר בקהילות אשכנז לאחר קריאת המגילה. מחזור ויטרי מייחס אותו לאנשי כנסת הגדולה וחוקרי הפיוטים מייחסים אותו למאה החמישית לסה"נ.
² מסתבר שהלשון 'שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי מקבילה לפסוק 'ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות... והעיר שושן צהלה ושמחה'. הפייטן מכנה את העיר שושן 'שושנת יעקב' ועם ישראל כולו הופך לשושנת יעקב.
³ גם היהודים בשאר הארצות חזרו בתשובה עם הגעת האגרות אליהם, אלא שבמקומות רבים היה זה לאחר שהמן כבר נתלה וגורתו בטלה.
⁴ הפסוקים באותה פרשה מסתיימים בהסתרה ואינם מזכירים תשובה, אמנם כבר נכתבו דרכים רבות ליישוב הדברים. פירוש מקורי ומיוחד נמצא בדבריו של בעל הכתב והקבלה עיי"ש.

תנחומים

לתלמיד הישיבה
אחיה ורבנר
בפטירת אביו
ר' אהרן חיים ז"ל

העלון יוצא לאור ע"י
ישיבת כרם ביבנה
www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:
eshkolot@gmail.com

מערכת אשכולות
איתניאל סופר
נתנאל כהן

מבוא

במאמר הבא נדון בשאלה האם אפשר לברך ברכת שעשה נסים גם כשאין מגילה? מוקד דיוננו בנוי על השאלה האם ברכת שעשה נסים צריכה להיות מחוברת לאיזה דבר שיעורר את זכרון הנס?

סוגי ברכת שעשה נסים

לכאורה, מוצאים בגמרא שני סוגי ברכת "שעשה נסים":

- א. ברכת "שעשה נסים" שמברכים ביום שנעשה נס לאדם. בחנוכה ופורים מברכים ברכת "שעשה נסים". אלו ימים שנעשה בהם נס (עיין מסכת מגילה כא, ע"ב; מסכת שבת כג, ע"א).
- ב. ברכת "שעשה נסים" כשרואים מקום שנעשה לו נס, או נעשה נס לאביו, או נעשה נס לעם ישראל (עיין מסכת ברכות נד, ע"א).

נראה לי, שאין כאן שני סוגי ברכת "שעשה נסים", אלא סוג אחד. כך נראה מדברי הרמב"ן (ספר תורת האדם, שער הסוף, ענין הרפואה): "ואין בין הרואה נר חנוכה לרואה מקום שנעשו נסים לאבותינו אלא שזו קבועה ביומה וזו תלויה במקום". כן מבואר בדברי השאלות (פרשת וישלח, שאילתא כו): "וכד מטי יומא דאיתרחיש להו ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים מיחייב לברוכי ברוך אשר עשה ניסים לאבותינו בזמן הזה בחנוכה על שרגא בפורים על מקרא מגלה שנא' ויאמר יתרו ברוך ה' /'".

משמע שברכת "שעשה נסים" שמברכים בחנוכה ובפורים היא מקבילה לברכת "שעשה נסים" שמברך כשרואה מקום שנעשה לו נס, שהרי שתיהן נלמדות מאותו פסוק (עיין מסכת ברכות נד, ע"א).

יש לברך ברכת "שעשה נסים" כשיש משהו שמעורר אותו ומזכיר לו את הנס שאירע לו. אפשר לברך ברכת "שעשה נסים" כשרואה את המקום שנעשה לו נס, וכן אפשר לברך ברכת "שעשה נסים" כשרואה את נרות חנוכה וכשקורא את המגילה בפורים. המגילה והנרות מזכירות לו את הנס.

מובא במגן אברהם (ריח, א) שבנס של רבים, שצריך כל אחד לברך, יש לברך דווקא על מקומות שמן המקום ניכר הנס, כגון מעברות ים סוף, מעברות הירדן וכו'. אך, במקומות שלא ניכר הנס מתוך המקום, כגון סביב ירושלים שנפלה מחנה סנחריב, לא מברכים. על נס פרטי שלו, מברך אפילו שלא ניכר הנס מתוך המקום.

נראה שאפשר להסביר סברא זו באופן הבא: האדם צריך להרגיש את חויית הנס, רק לאחר שהוא מרגיש את חוית הנס יכול לברך ברכת "שעשה נסים". אם לא ניכר הנס מתוך המקום, אין חוייה, אין התפעלות. לכן, הוא לא יכול לברך. אך, האדם שנעשה לו הנס, גם כשהנס לא ניכר מתוך המקום, הוא מיד חווה את הנס שאירע לו, יש לו התפעלות. הוא לא צריך לכל כך הרבה תזכורות.

אי אפשר לברך ברכת "שעשה נסים" בלי קשר עם דבר כל שהוא שיעורר אותו לברך.

לפי זה, אי אפשר לברך ברכת "שעשה נסים" רק על היום, ואין מקום לברך ברכת "שעשה נסים" בפורים כשאין מגילה. אולם, כל זה נכתב בראייה כללית, עכשיו ניגש לעיון מעמיק בשאלתנו.

ברכת שעשה נסים בחנוכה

יש דעה בין הראשונים שסוברת שמברך ברכת "שעשה נסים" גם כשלא רואה את נרות חנוכה (עיין מאירי [מסכת שבת כג, ע"א] בשם יש אומרים).

אולם, יש לי קושי גדול בדברי ראשון זה, שהרי מובא בסוגיא במסכת שבת (כג, ע"א) שבבילה הראשון המדליק את נרות חנוכה, מברך ג' ברכות: 1. "אשר קדשנו במצותיו וצונו וכו'". 2. "שעשה נסים". 3. "שהחיינו".

הרואה את הנרות מברך ב' ברכות: 1. "שעשה נסים". 2. "שהחיינו".

לפי דברי הראשון הנ"ל, ברכת "שעשה נסים" אינה תלויה בראיה, אפילו שלא רואה את הנרות יכול לברך ברכת "שעשה נסים". גם הראשון הנ"ל סובר שאפשר לברך ברכת "שהחיינו" כשלא רואה נרות חנוכה. אם כן, מדוע נאמר "הרואה"? אולי היה מקום לדחות ולומר שהגמרא נקטה "הרואה", כיון שלכתחילה יש לברך את הברכות שרואה את הנרות, רק בדיעבד כשלא רואה את הנרות, יכול לברך ב' ברכות הללו. אך, נראה שהסבר זה דחוק, שהגמרא לא היתה צריכה לסתום את דבריה.

נראה לי, שרוב הראשונים ואחרונים לא נקטו כדברי ראשון זה, והם סוברים שלא מברכים ברכת "שעשה נסים" אלא אם כן רואה את הנרות. אנחנו לא מוצאים בדברי הראשונים חידוש זה. גם בשו"ע אנחנו לא מוצאים דין זה. כמו שהשו"ע כתב את הדין של ברכת "שעשה נסים" ו"שהחיינו" כשרואה את נרות חנוכה ולא מדליק, היה לו לכתוב את דינם כשלא מדליק ואינו רואה נרות חנוכה.

ספר מור וקציעה (או"ח, סימן תרעו, ד"ה מצאתי כתוב וכו') כתב במפורש שאין לברך ברכת "שעשה נסים" כשלא רואה נרות חנוכה. גם מדברי שו"ת רעק"א (מהדורה נתינא, סימן יג) משמע שאין לברך ברכת "שעשה נסים" כשלא רואה נרות חנוכה¹.

ברכת שעשה נסים בנס שאינו יוצא מגדר הטבע

כהערה נציין שלפי היסוד שהתבאר לעיל, יש לנו לומר שאין לברך ברכת שעשה נסים ביום העצמאות וביום ירושלים. שהרי אין לברך אלא דווקא כשיש דבר שמעורר את זכרון הנס. דהיינו, קיום המצוה או הגעה למקום. אין לברך על עצם היום. כמו שלא מברכים על עצם היום בפורים, כך גם ביום העצמאות וביום ירושלים.

נוסיף ונאמר שיש עוד סיבה שמחמתה אין לברך ברכת "שעשה נסים" ביום העצמאות וביום ירושלים. מובא בשם הרב אשר מלוניל (מובא באבודרהם, ברכות הראיה, השבח וההודאה, שער ח) שאין לברך ברכת "שעשה נסים" על נס שנעשה לרבים או ליחיד, אלא דווקא בנס שיוצא ממנהג העולם או מדרך התולדה. כגון, מעברות הים ומעברות הירדן והדומה להם. אך, על נס שהוא ממנהג העולם ותולדתו, אין לברך ברכת "שעשה נסים". הוא נתן דוגמא לנס שהוא ממנהג העולם, שבאו עליו גנבים בבילה ובא לידי סכנה וניצל וכיוצ"ב. אולם, נשאלת שאלה בנוגע להבנה זו, וזו שאלת ברכת "שעשה נסים" שמברכים בחנוכה ובפורים. לכאורה, שם אינו מדובר על נס שיוצא מדרכו של עולם. רב אשר מלוניל הוכיח שגם שם מדובר על נס שיוצא מדרכו של עולם.

השו"ע (או"ח ריח, ט) הביא מחלוקת אם מברכים ברכת "שעשה לי נס במקום הזה" בנס שלא יוצא ממנהג העולם. הוא סיים שטוב לברך בלי שם ומלכות.

אולם, הרבה מן האחרונים סוברים שאין בדין זה מחלוקת בין הראשונים. לכל הדעות אין לברך ברכת "שעשה לי נס במקום הזה" בנס שלא יוצא מגדר הטבע².

יש לציין שהנצי"ב (העמק שאלה, על השאלות, פרשת וישלח, שאילתא כו, אות ז) ביאר שיש בדבר מחלוקת ראשונים. אולם, גם לפי דבריו, יש ללמוד שהמחלוקת היא דווקא בפעם הראשונה בשעת הנס, בשעת ההתפעלות, שאז יש לו התעוררות והודות לה'. אולם, בפעמים הבאות לאחר מכן, לכל הדעות לא מברך על נס שלא יוצא מגדר הטבע.

¹ עיין שְׂדֵי חַמַּד (חלק ט, מערכת חנוכה, סימן ט) בשם הרב שלמה הכהן זצ"ל; שו"ת אגרות משה, או"ח, חלק א, סימן קצ.

² מגן אברהם (או"ח ריח, יב) וביאור הגר"א (שם) חולקים על דברי השו"ע, וסוברים שאין בדין זה מחלוקת ראשונים; החיי אדם (הלכות ברכות, כלל סה, אות ז) והמשנה ברורה (ריח, לב) פוסקים להלכה למעשה, שאין לברך ברכת "שעשה נסים", אלא על נס שיוצא מגדר הטבע.

בספר הזוהר נאמר, שקבלת עול היא השער לכל ענייני הקדושה. ציות עקבי ומוחלט לדבר ה' הוא המפתח להתעלות בעבודת ה' ולהצלחה במעשי האדם. ודאי שצריך להבין ולהשכיל, אבל רק על בסיס התבטלות להקב"ה ועל יסוד קבלת העול, שעיקרם התמסרות מלאה למילוי רצון ה', בלי שום שיקולים שכליים עצמיים.

גם ההפטרה וגם הקריאה של פרשת זכור קשורות עם פורים. ניתן כמובן, לומר בפשטות, כי השייכות היא מכך שהמן הרשע היה "האגגיי", כלומר שיצא מזרע אגג מלך עמלק. (ועל פי הגמרא במגילה יג, א ניתן להבין אף יותר את הקשר, כך שכל הגזירה על בני ישראל על ידי המן – נבעה כתוצאה מכך ששאלו לא הכרית את אגג מיד).

אך על פי המבואר לעיל, ניתן להבין את הקשר בין שבת זכור לפורים בצורה נוספת: מעשיו של שאול נבעו מחוסר קבלת עול, מכך שעירב את שיקוליו ודעותיו האישיות בציווי ה'. מצד זה עלול ח"ו להיות נתינת מקום ל'עמלק'!

ועל ידי קבלת עול באופן שלמעלה מטעם ודעת ובאופן של קבלת עול ("קיימו וקיבלו עליהם היהודים עליהם ועל זרעם וכו'") ומסירות נפש ("והורג בשונאיהם") בימי מרדכי ואסתר – באה ההצלה וגאולת פורים!

מסופר על הרבי הצמח צדק, שענה פעם לאחד מחסידיו, שהיה בקי בש"ס ומשכיל גדול בתורת החסידות: "קבלת עול משנה את המהות. על ידי קבלת עול של עבד פשוט, כזה שגם בשנתו ניכר עליו עולו – יכול גם למדן וגאון להגיע למעלתו וחשיבותו של יהודי של מסירות נפש פשוט ותמים".

ולסיום, בהקשר לאמור, ובהקשר לחודש אדר שעניינו שמחה (כזו שהיא באופן של 'מרבין בשמחה'), מסופר כי בימי הבעל שם טוב חי בעיירה ליובאוויטש יהודי אחד, שהיה מן הדמויות הבולטות בעיירה – רבי ישראל השמח".

מרגלא בפומיה של ר' ישראל:

"מצווה בלא כוונה כגוף בלא נשמה" (ליקוטי תורה להאריז"ל ר"פ עקב), כוונת המצווה היא, שהמצווה באה מן המצווה (הקב"ה) – "אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – הבורא ברוך הוא, המוציא ומחליק את האדם מכל מיני בוך. ואם אני, ישראל-יק-אין-ואפס, זכיתי לקיים ציווי של הא-ל היחיד יתברך, הרי שעלי לקפוץ ולרקוד מרוב שמחה!"

ההפטרה של פרשת 'זכור' מספרת כיצד המרה שאול את פי ה', בחומלו על אגג מלך עמלק ועל מיטב צאנו ובקרו. שאול הצטדק אחר כך לפני שמואל וטוען: "הקימותי את דבר ה'", ואולם הנביא אומר לו: "מאסת את דבר ה'". על מעשהו זה העניש הקב"ה את שאול והעביר ממנו את המלוכה.

הגמרא (יומא כב, ב) מעידה על שאול שהיה נקי מחטא כתינוק בן שנה (על פי הפסוק: "בן שנה שאול במלכו"). ברור לנו אם כך, שלא חשב לרגע לעבור על רצון ה', ועוד להצדיק את חטאו בהכרות שקר יומרנית: "הקימותי את דבר ה'". אין זאת אלא שטעה וחשב שהוא אכן עושה דבר טוב שהוא לרצון לפני ה'.

חטאו של שאול היה שלא הרג את צאנו ובקרו של עמלק, כציווי הקב"ה, אלא השתמש בהם להקרבת קרבן לה'. טעותו נבעה דווקא מהבנתו את גודל מעלת הקרבנות. הוא ידע שעל ידי לקיחת בהמה גשמית, המסמלת את הגשמיות והחומריות של העולם הזה, והקרבתה לה' – בכך מתהפך החושך של הגשמיות והבהמיות – לאור רוחני ואלוקי.

שאול ידע עוד, ששיא השלמות הוא, כאשר מצליחים להפוך את החושך עצמו לאור. "יתרון האור" הוא "מתוך החושך" דווקא. והנה עתה ניצבה לפני שאול הזדמנות פז – לקחת את מקנהו של עמלק, שיא הרע והחושך, ולהעלותו קרבן לה'. חשב שאול, שאין דרך טובה יותר לקדש שם שמים, מלהקריב את הצאן והבקר של עמלק להקב"ה! על כן אמר בביטחון: "הקימותי את דבר ה'".

אלא שטעותו הגדולה של שאול היתה, ששכלו התערב בציווי ה'. הכוונה היתה טובה והרעיון היה נכון בעיקרו, אך העיקר היה חסר מן הספר: הקב"ה לא חפץ בכך – הקב"ה ציווה דבר אחר לגמרי!

הכוונות הטהורות והקדושות ביותר, הרעיונות הנשגבים ביותר, נחשבים כ'עבודה זרה' כאשר הם עומדים נגד ציווי המפורש של הקב"ה – זו עבודה שהיא זרה לרצונו הנוכחי של הקב"ה ומנוגדת לו.

שאול שגה בכך ש"הלך אחר הטעם" (כדברי חז"ל). הוא העדיף את טעמו ונימוקיו מרצון ה'. היה אצלו חיסרון בקבלת עול. העיקר אינו השכל וההיגיון, אלא ההתבטלות המוחלטת לרצון ה'.

וזה מה שאמר שמואל לשאול (שמואל א, טו, כב): "הנה שמוע מזבח טוב, להקשיב מחלב אילים". חלב ושומן מסמלים את ההבנה והשכל. אולם "שמוע ו'להקשיב" – קבלת עול – עדיפים מ"חלב" ו"זבח".

רבי שלמה יוסף זיון

מרדכי קימלמן (ב')

ר' שלמה יוסף זיון נולד בשנת ה'תרמ"ה (1885)¹ ונפטר בכ"א אדר א' שנת ה'תשל"ח (1978). רוב תורתו קנה אצל אביו, ר' אהרן מרדכי, שהיה רב העיר קז'מירוב (רוסיה). בנוסף, שכר אביו מלמד פרטי שלימדו את מסכתות ב"ק וחולין, כך שהיה בקיא בהם לפני גיל בר מצווה. בהמשך למד הרב זיון במיר, תקופה מסוימת אף בחברותא עם בעל ה'שרידי אש'. לאחר מכן למד אצל האדמו"ר מבאברויסק, שמריה נח שניאורסון, והוסמך לרבנות, בין השאר, ע"י ערוך השולחן והרוגוצ'ובר. אביו נפטר עליו בהיותו בן שבע עשרה, ואע"פ שבקז'מירוב היו ת"ח ותיקים – הם החליטו לבחור ברב זיון להנהיג את הקהילה על אף גילו הצעיר. מגיל שש עשרה אנו מוצאים את מאמריו בבימות מכובדות כ"המליץ" וכ"המודיע". לאחר נפילת שלטון הצאר קיבלה אוקראינה עצמאות לתקופה מסוימת, והרב זיון אף נבחר לנציג היהודים בפרלמנט. אך תקופה זו לא נמשכה זמן רב ועד מהרה אוקראינה נפלה בפני השלטון הסובייטי, והרדיפות נגד הדת החלו. קצרה יריעתנו מלתאר ולו מקצת מתקופה איומה זו, אך נוכל להגיד שפעילותו של הרב זיון

¹ יש חילוקי דעות, אך הלכתי לפי גרסת ר' יהושע הוטנר.

יחד עם האדמו"ר מחב"ד להפצת יהדות בתקופה זו היו מסירות נפש שאין כדוגמתה, בשעה שאנשים נאסרו על דברים קלים בהרבה ונשלחו למותם הכמעט בטוח בסיביר (אם לא שהוציאו אותם להורג באופן מידני). אך לא לעולם חוסן, ולבסוף עצרו השלטונות גם את הרב זיון. רק אודות למאמצים כבירים ולכופר נדיב ששולם ע"י הרב יחזקאל אברמסקי, שוחרר הרב זיון ועלה לארץ הקודש בתרצ"ה (1935). בתחילה שימש כרב קהילת חב"ד בת"א, אך לאחר שנה החליט לעלות לירושלים וללמד בביהמ"ד למורים של המזרחי. כתב טור שבועי לביקורת ספרים ב"הצופה". בשנת תש"ב (1942) מונה לעורך הראשי של האנציקלופדיה התלמודית (מעטה א"ת). לאחר פטירת הרב הרצוג (תשי"ט-1959), עלו קולות רבים למנות את הרב זיון להחליפו, ואף הובטח לרב זיון כי איש לא יתמודד עמו לכס הרבנות, אלא שהרב זיון ידע שמשרה זו תפגע בכתיבת הא"ת – וזאת לא יכול לקבל.

קשה לתאר ענוותנותו של אדם מהסיבה הפשוטה שאדם בעל מידה זו לא יספר על מעשיו ואף יטשטש עקבותיו. ואף-על-פי-כן ננסה לעמוד על כמה דברים. מעשה ברב אחד שביקש מהרב זיון הסכמה לספרו. וקרה, ודף ההסכמות נדפס לפני הספר, והוצג בפני הרב זיון, כאשר מעל הסכמתו

נכתב: "הסכמת הגאון שר התורה וכו'". נתחלחל הרב זוין ולא נח ולא שקט, עד שקרא למחבר וביקש ממנו להדפיס הדין מחדש ללא כל התארים. המחבר ניסה להתחמק, אלא שדעת הרב זוין לא נתקרה עד לאחר שהובטח לו שהדין יצא מחדש – אף שהיה זה על חשבוננו. סמוך ליום הולדתו השבעים תכננו מכריו וידידיו בתמיכת האדמו"ר מחב"ד להגות לו מסיבה מפוארת, ואף מסרו מאמרים וברכות לאחד העיתונים הדתיים, אלא שהדבר גונב לאזני הרב זוין שנחרד ומיד מחה בנחרצות עד שנתבטל העניין כלא היה. אמנם כאשר האדמו"ר מחב"ד כתב לו "היות ויודע אני מאז שאינו רוצה במסיבות, מכל מקום יעשה סעודה למנין אנשים מידידיו", ורק זאת הסכים לעשות.

לרב זוין היו שני פנקסים. אחד בו רשם את חידושי, ובשני רשם את חישובי חלוקת הצדקה. שלושים יום קודם הפסח היה טרוד בחלוקת הקמחא דפסחא, וכאשר היו שואלים אותו – היה מפטיר כלאחר פה: "ערכתי מגבית, אספתי קצת ממון וכגבאי צדקה באזור מגורי הנני מחלק משהו לנצרכים ערב הפסח". בחול המועד פסח אחד בא לבקרו אחד מחשובי ראשי הישיבות, כשהוא מלווה בתלמידיו. בשיחה אמר ראש הישיבה חידוש בענייני הפסח. לאחר שיצא הראה הרב זוין לנכדו שהיה עמו, תוספות בסוף פסחים בו היה מפורש להפך. וכאשר שאל הנכד מדוע לא הראה זאת לראש הישיבה, נדהם הרב זוין מעצם השאלה – להראות לו בנוכחות תלמידיו תוספות הפוך? ! כשהוזמן להרצאות, ויחד עמו נאמו מרצים אחרים, שברוך כלל לא היו בשיעור קומתו – היה מקפיד להשאיר עד אחרון המרצים. ואף כאשר אמרו לו שלא מצופה ממנו לעשות כן – לא שמע אליהם.

אמנם כי עדינות נפש זו לא הפריעה לרב זוין כאשר היה צריך להילחם את מלחמות הדת, כך למשל היה מעשה שהרבנות הראשית הורידה את ההכשר על הבשק המשווק ע"י חברת 'מרבק'. הלכה אותה חברה והגישה בג"ץ שחייב את הרבנות לבוא ולנמק מדוע לא תתן הכשר לחברת 'מרבק'. היתה זו הפעם הראשונה שהוגש בג"ץ נגד הרה"ר. הרב זוין נלחם כאריה שלא לענות לבג"ץ ולהתעלם ממנו, בטענה שאין לנו אם בג"ץ יקבע אם לתת או כשרות אם לאו. וכאשר כמה עסקנים דתיים מסרו לרב זוין שיש בכך עבירה על החוק וכו', ואולי אפילו עלול הדבר להביא לביטול הרבנות, ענה להם שעדיף ביטול הרבנות מאשר קיומה תחת בג"ץ. ואכן דעתו לבסוף התקבלה.

כאשר דיבר על מדינת ישראל, היה אומר: "בשנות המדינה נתלו לה הערכות שונות. הללו אומרים, אנו בתקופת אתחלתא דגאולה, והללו אומרים, אנו כבר בגופי דגאולה. לעומתם יש הסוברים שאין אנו אפילו באתחלתא. איני לא מאלה ולא מאלה, מעולם לא הייתי בשמים ואיני יודע אם זו אתחלתא דגאולה או לא, מה שברור לי – המדינה תשועה גדולה היא לעם ישראל, ובתקומת המדינה נתרששו ניסים גדולים". והוסיף ואמר: "יש להמליץ כאן את מה שאמרה אשת מנוח לבעלה 'לו חפץ ה' להמיתנו לא הראנו את כל אלה". היה נוהג לציין את יום העצמאות בהלל ובסעודה, אך יחד עם זאת התנגד בתוקף ל"שאיבת" הנהגות מלאכותיות. והיה אומר: "אין בכוחנו לקבוע מנהגים דתיים. כל הטקסים הנהוגים אצלנו ביום זה הם מלאכותיים וצורמוניים ותו לא. מגוחכים ממש הם הנסיונות לחבר תיקון ליום העצמאות ומנהגים שונים. הרי זה ממש חוכא ואיטולוא. פארודיה של השלחן ערוך. זה יותר גרוע ממסכת פורים. כי מסכת זו נכתבה תיכף לכתחילה לשם ליצנות וצחוק, ואילו תקן יום העצמאות נתחבר ככוונה רצינית, אך הפך לפארודיה וללעג."

פעם נערכו בחירות סמוך לפסח, ושאל אותו אדם אחד: "האם מצוה להצביע?" וענה "מצוה". והקשה השואל: "מצוה כמו אכילת מצה?" וענה לו הרב זוין: "כמו אכילת מצה איני יודע, עכ"פ כמו אכילת מרור..." (וכבר ראיתי כאלו המייחסים הסיפור לחזו"א, כדרכם בכל סיפור שמקורו לא ברור).

בשנת 1948 פורסם כרוז נגד גיוס בני הישיבות, כאשר פורסמה אז תגובה חריפה נגד הכרוז מעטו של "אחד הרבנים". כיום מקובל (בעיקר בקרב ציבורים מסוימים) שהכותב הוא הרב זוין. לעומת זאת, נכדו טוען כי המאמר לא של סבו הן מכיוון שלא הייתה דרכו לכתוב בשם בדוי, והן מפני שבזמן אחר, חודש אדר שנת ה'תשל"ג, אמר באסיפת המפד"ל דברים שונים הנראים כסותרים. קצרה יריעתנו מלדון בכך אך נציין כי על אף טענות הנכד,

נראה כי המכתב אכן נכתב ע"י הרב זוין עצמו מסיבות שלא נאריך בהן עתה. וכן אין ממש בטענה שהנאום שנשא סותר את דבריו במכתב, משום (בין השאר) שאין דין המציאות ב-1948 כמציאות אז, וגם כאן לא נוכל להאריך.

כאשר סקר את אישיותו של ר' חיים עוזר, כתב הרב זוין: "לא נגדרה התורה בגבולות ובמחיצות, גדול התורה צריך ללמוד הכול ולדעת הכול. ואין המכוון במובן של גיוון החומר התורני לפי מקצועותיו. זהו בגדר פשיטא מאי קמ"ל. ודאי, זרעים כמועד, נשים ונזיקין כקדשים. אורח חיים ויורה דעה כאבן העזר וחושן משפט. המכוון הוא לקביעת צורה, לבחירת דפוס מחשבה. לאו דווקא פירושים תלמודיים, ולא דווקא יישובים לרמב"ם ולא דווקא הוראות ופסקים להלכה ולמעשה, ככולם יחד צריך הגדול להתעניין, ולכולם יחד צריך להתמסר". ונכונים הדברים למי שאמרם. אין צורך בהתבוננות מעמיקה על-מנת לראות מכתביו את בקיאותו בכל חדרי התורה – פשוטו כמשמעו. עם זאת, את תורתו הניח הרב זוין בקרן זוית, בעוד שכתביו שפורסמו עוסקים בביקורת אישים ושיטות, ויצירת אסופות בענייני הלכה. את חידושיו מצניע לעיתים בקטע, וצריך עין בוחנת כדי לראות שה"על ידי זה יתבאר ירושלמי קשה" הוא בעצם חסר מקור, או במילים אחרות – חידוש. נכדיו מספרים כי יש בידם מכתביו, וכי הם רוצים להוציאם לאור בשנים הקרובות. הרב זוין היה גאון הניסוח הקצר, ועניינים מסובכים הפכו תחת עטו להיות ברורים ונהירים. על-כן אין זה פלא שעמד בראש המפעל של הא"ת.

אף כי חבורה גדולה של ת"ח מובהקים הייתה מאחוריו, הרב זוין לא היה ה"עורך הראשי" בלבד, כי אם יוצר הא"ת. עשרת הכרכים הראשונים נכתבו על-ידו בכתב ידו ממש, מהמסד עד הטפחות. הרב הוטנר אף מעיד שהרב זוין היה עסוק במלאכת הא"ת כשלושים שנה, שעות רבות ביום, עד גיל שמונים וחמש. מעולם לא שמע ממנו על כאב ראש או "קצת מצונן". אף שבקיאותו היתה גדולה, הקפיד לעיין במקורות לפני שהעלם על הכתב. לפעמים נערמו על שולחנו עשרות כרכים בעניינים רבים, ומעולם לא עזב את שולחנו עד שכל הספרים הוחזרו על ידיו.

הרב זוין ראה בא"ת לא רק כינוס מקיף של ענייני ההלכה לפי סדר א"ב, אלא כמרכזת את כל המו"מ שנכתב על הסוגיה. וחשוב להדגיש כי אין ענינה של הא"ת להביא חידושים ועל אחת כמה וכמה שלא להתערב בפסיקה. תפקידה הוא לרכז את שינויי הדעות מכל קצות הספרות התורנית – להכרעת "השופט אשר יהיה בימים ההם". אמנם כי בראשונה דעתו של הרב מאיר בר-אילן הייתה לייעדה להמוני העם על-מנת "להוציא את התורה לרחובה של עיר", אלא שהרב זוין לא הסכים לכך, ועבודתו הייתה מיועדת גם לת"ח וללמדנים ולא רק להמוני העם. בסופו של דבר דעת הרב זוין הכריעה, ואנן סהדי כמה צדק והא"ת נמצאת על שולחנם של ת"ח בימינו, מי בגלוי ומי בסתר.

ספרי הרב זוין ניכרים בסגנונם הבהיר והנוח, ומוכיחים כי גם בבעיות הלכתיות מסובכות ניתן לכתוב בעברית קלה ומובנת. ב"אישים ושיטות" פורס הרב זוין משנתם של כמה מגדולי ישראל, תוך שהוא משתמש בבקיאותו הגדולה בתורתם. כן יש לציין את "ספרים וסופרים" המרכז את פינתו השבועית בעיתון הצופה, על ביקורת ספרים תורנים. (על חשיבות הספר תעיד העובדה שהרב מלצר במילואים לאבן האזל הלי' פסולי המוקדשין כתב: "והגרש"י זעוין בביקורתו השבועית כתב להעיר...").

ב"לאור ההלכה" כותב הרב זוין על מגוון נושאים כ"מלחמה", וכ"שמיטה", לצד "שלג", "הכוזרי בהלכה" ואף "משפט שיילוק לאור ההלכה". כמה וכמה גדולי תורה ניסו להשפיע על הרב זוין שלא ידפיס את "סיפורי חסידים", באומרים שאין זה נאה לגדול כמותו לעסוק בסיפורים. אלא שהרב זוין לא שעה אליהם, ובקושי הצליח בנו להשפיע עליו שעל-כל-פנים ידפיס את "המועדים בהלכה" לפני כן. ב"מועדים בהלכה" משרטט הרב זוין את יסודותיו ההלכתיים של כל חג וחג, יחד עם שורשיהם של עיקרי הדינים והמנהגים. בספר זה נכרת במיוחד יכולתו של הרב זוין לתמצת מהלכים מסובכים בכמה משפטים השווים לכל נפש. כמו-כן, כתב את "לתורה ולמועדים" – רעיונות חסידים הכתוב לפי סדר השבוע.